

Затверджено на засіданні кафедри
теорії та історії держави і права
від «30» серпня 2023 р., протокол № 1

Зав. кафедри _____ Адамович С. В.

**ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ ДО ЕКЗАМЕНУ
З НОРМАТИВНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА» (ЧАСТИНА 1)
ДЛЯ СТУДЕНТІВ ДЕННОЇ ТА ЗАОЧНОЇ ФОРМ НАВЧАННЯ
ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ «БАКАЛАВР»,
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 081 ПРАВО, СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ «МІЖНАРОДНЕ ТА
ЄВРОПЕЙСЬКЕ ПРАВО»
(I семестр 2023-2024 н. р.)**

Категоріально-понятійний апарат (українською та англійською мовами)

Тема 1. Суспільствознавчі науки, юриспруденція (юридична наука), теорія держави і права (загальна теорія права та держави), виникнення теорії держави і права, предмет теорії держави і права, структура теорії держави і права, функції теорії держави і права, методологія юридичної науки, методологія теорії держави і права, методи наукового дослідження.

Тема 2. Виникнення держави, причини виникнення держави, умови виникнення держави, теорії (концепції) виникнення держави, патріархальна теорія виникнення держави, теологічна теорія виникнення держави, договірна теорія виникнення держави, психологічна теорія виникнення держави, теорія насильства, соціально-економічна теорія виникнення держави.

Тема 3. Держава, політична (державна) влада, ознаки держави, державний суверенітет, народний суверенітет, національний суверенітет, соціальна сутність держави, соціальне призначення держави.

Тема 4. Типологія держав, формаційний підхід, цивілізаційний підхід, рабовласницька держава, феодальна держава, буржуазна держава, соціалістична держава, сучасна держава.

Тема 5. Форма держави, форма державного правління, монархія, республіка, форма державного устрою, унітарна держава, федерація, конфедерація, імперія, унія, форма державного режиму, демократичний державний режим, тоталітарний державний режим, авторитарний державний режим, форма держави в Україні.

Тема 6. Функції, функції соціальних інституцій, функції держави, внутрішні функції держави, політична функція, економічна функція, соціальна функція, культурна функція, зовнішні функції держави, функція оборони держави, функція міжнародного співробітництва, форми здійснення функцій держави, правові форми здійснення функцій держави, організаційні форми здійснення функцій держави, методи здійснення функцій держави.

Тема 7. Механізм держави, структура механізму держави, апарат держави, структура апарату держави, державний орган, державний орган законодавчої влади, державний орган виконавчої влади, державний орган судової влади, правоохоронний орган, орган місцевого самоврядування.

Тема 8. Суспільство, громадянське суспільство, держава, структура суспільства, структура громадянського суспільства, ідея громадянського суспільства, концепція громадянського суспільства, фактори становлення громадянського суспільства, громадянське суспільство в демократичній державі, громадянське суспільство в тоталітарній державі, громадянське суспільство в авторитарній державі.

Тема 9. Суспільство, сфери суспільного життя, політика, співвідношення права і політики, політична система суспільства, структура політичної системи суспільства, типи політичної системи суспільства, функції політичної системи суспільства, держава як елемент політичної системи суспільства, об'єднання громадян, політичні партії, громадські організації.

Тема 10. Людина, особа, індивід, громадянин, правовий статус особи, права особи, свободи особи, обов'язки особи, гарантії правового статусу особи, взаємодія держави і особи.

Тема 11. Правова держава, концепція правової держави, ліберальна модель правової держави, соціальна модель правової держави, соціалістична модель правової держави, соціальна держава, співвідношення правової і соціальної держави, співвідношення правової держави і громадянського суспільства, перспективи розвитку правової держави.

Тема 1. Теорія держави і права як наука та навчальна дисципліна

Юридична наука: поняття, об'єкт, предмет, функції.

Система (структура) юридичної науки. Загальна характеристика окремих груп наук в системі юриспруденції.

Теорія держави і права як суспільна наука. Поняття, предмет і структура теорії держави і права. Характерні риси теорії держави і права.

Виникнення теорії держави і права та історичні етапи її розвитку.

Функції теорії держави і права.

Поняття методології та методу теорії держави і права. Методи дослідження державно-правових явищ. Класифікація методів пізнання державно-правової дійсності.

Взаємозв'язок і взаємодія теорії держави і права з іншими суспільними науками. Місце теорії держави і права в системі юридичної науки.

Теорія держави і права як навчальна дисципліна. Співвідношення теорії держави і права як науки і як навчальної дисципліни.

Тема 2. Походження держави

Загальні закономірності виникнення держави. Основні причини та умови виникнення держави.

Особливості походження держави в різних країнах світу. Європейський шлях походження держави. Азіатський шлях походження держави.

Загальна характеристика теорій (концепцій) виникнення держави.

Патріархальна теорія виникнення держави.

Теологічна теорія виникнення держави.

Договірна теорія виникнення держави.

Психологічна теорія виникнення держави.

Теорія насильства.

Соціально-економічна (історико-матеріалістична) теорія виникнення держави.

Особливості виникнення держав в сучасну епоху. Фактори, що впливають на виникнення сучасних держав.

Тема 3. Поняття та сутність держави

Історична еволюція поняття держави. Основні підходи до розуміння держави: історичний ракурс. Сучасне визначення поняття держави.

Ознаки, що відрізняють державу від інших аналогічних явищ.

Політична (державна) влада. Поняття публічної політичної влади. Специфічні риси державної влади. Легітимність і легальність державної влади.

Поняття та ознаки держави. Суверенітет держави як її центральна ознака. Поняття, ознаки, структура та види державного суверенітету. Співвідношення понять «державний суверенітет», «народний суверенітет» і «національний суверенітет».

Соціальна сутність держави. Класові та загальносоціальні моменти в соціальній сутності держави.

Соціальне призначення держави.

Тема 4. Історична типологія держав

Типологія держав: поняття, критерії, підходи.

Загальна характеристика сучасних підходів до історичної типології держав.

Формаційний підхід до історичної типології держав.

Цивілізаційний підхід до історичної типології держав.

Поняття історичного типу держави та його історичні різновиди.

Рабовласницька держава.

Феодальна держава.

Буржуазна держава.

Соціалістична держава.

Сучасна держава: загальна характеристика. Перехідний тип держави.

Тема 5. Форма держави

Поняття та елементи форми держави. Форма держави як набір основних параметрів, що характеризують державу.

Загальна характеристика форм державного правління.

Поняття, ознаки, види монархії. Еволюція монархічної форми державного правління. Історичні різновиди монархій. Види сучасних монархій.

Абсолютна (необмежена) та деспотична монархія.

Конституційна (обмежена) монархія. Дуалістична монархія. Парламентська монархія.

Республіка: поняття, ознаки, види.

Сучасні різновиди республіки. Президентська республіка. Парламентська республіка. Змішані республіки.

Загальна характеристика форми державного устрою. Класифікація форм державного устрою.

Унітарна держава: поняття, ознаки і види.

Федерація: поняття та ознаки.

Конфедерація: поняття та ознаки.

Імперія та унія як історичні різновиди форм державного устрою.

Поняття державного режиму. Класифікація державних режимів.

Демократичний державний режим: поняття, ознаки, види. Ліберально-демократичний державний режим: поняття, ознаки, види. Консервативно-демократичний державний режим: поняття, ознаки, види. Радикально-демократичний державний режим: поняття, ознаки, види.

Поняття, ознаки та види недемократичних режимів. Тоталітарний державний режим: поняття, ознаки, види. Авторитарний державний режим: поняття, ознаки, види. Історичні різновиди державного режиму.

Сучасний стан та проблеми форми держави в Україні.

Тема 6. Функції держави

Поняття та зміст функцій держави. Еволюція функцій держави.

Взаємозв'язок між сутністю держави та її функціями. Фактори, що визначають напрямки діяльності держави та зміст її функцій.

Класифікація функцій держави.

Поняття та загальна характеристика внутрішніх функцій сучасної держави. Політична, економічна, соціальна, культурна, фінансова, екологічна, правоохоронна та інші внутрішні функції держави.

Поняття та загальна характеристика зовнішніх функцій сучасної держави. Функції оборони держави, підтримання світового порядку, міжнародного співробітництва та інтеграції у світову економіку як основні зовнішні функції держави.

Поняття та ознаки форм здійснення функцій держави.

Поняття та різновиди правових форм здійснення функцій держави.

Поняття та різновиди організаційних форм здійснення функцій держави.

Методи здійснення функцій держави.

Тема 7. Механізм та апарат держави

Поняття, ознаки та структура механізму держави.

Поняття, юридична природа і призначення державного апарату.

Співвідношення понять «механізм держави» та «апарат держави».

Структура державного апарату.

Принципи організації та діяльності державного апарату.

Поняття та ознаки органу держави.

Класифікація органів держави.

Особливості державного апарату України.

Система державних органів України.

Сучасний стан та перспективи розвитку державного апарату України.

Тема 8. Держава і громадянське суспільство

Історичні передумови становлення громадянського суспільства.

Формування та розвиток ідеї та концепції громадянського суспільства.

Фактори становлення громадянського суспільства.

Поняття, структура і суть громадянського суспільства.

Співвідношення держави і громадянського суспільства.

Взаємозв'язок і взаємодія демократичної держави і громадянського суспільства.

Взаємозв'язок і взаємодія авторитарної держави і громадянського суспільства.

Громадянське суспільство і тоталітарна держава.

Стан та перспективи розвитку громадянського суспільства в Україні.

Тема 9. Держава у політичній системі суспільства

Поняття, ознаки і структура політичної системи суспільства.

Типи та функції політичної системи суспільства.

Загальні закономірності розвитку політичної системи суспільства.

Місце і роль держави в політичній системі суспільства.

Основні напрямки удосконалення політичної системи України.

Місце і роль об'єднань громадян (політичних партій та громадських організацій) в політичній системі України.

Тема 10. Держава і особа. Правовий статус особи

Держава і особа. Співвідношення понять «людина», «особа», «громадянин». Правовий зв'язок особи та держави.

Правовий статус особи. Поняття, зміст і принципи правового статусу особи.

Правовий статус і фактичне становище особи. Структура правового статусу особи.

Поняття та система прав і свобод особи. Класифікація прав і свобод людини і громадянина.

Історичний розвиток прав і свобод людини і громадянина. Міжнародно-правове регулювання прав людини в суспільстві.

Поняття та ознаки обов'язків людини і громадянина.

Класифікація обов'язків людини і громадянина.

Поняття, ознаки та види гарантій прав і свобод людини і громадянина.

Національні та міжнародно-правові гарантії правового статусу особи.

Тема 11. Правова та соціальна держава

Загальна характеристика концепції правової держави. Поняття, суть і значення концепції правової держави.

Основні етапи розвитку ідеї та концепції правової держави
Ліберальна, соціальна і соціалістична моделі правової держави.
Поняття та суть правової держави.
Основні ознаки та принципи правової держави.
Співвідношення понять «правова держава» та «соціальна держава».
Правова держава і громадянське суспільство.
Напрямки формування правової держави в Україні.

Підготував:

**доктор юридичних наук, професор, професор кафедри
теорії та історії держави і права
Навчально-наукового Юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
ім. В. Стефаника**

_____ **Онищук І. І.**